

e) Zlagamo z nekdanjimi predlogi, in tudi z družimi besedicami, kakor: „pra, pro, pre, pa, ne“ na pr. „praprot, (praded), prekupiti, prekupec, prebeg = profugus (srb.), parobek“ itd.

(Dalje sledi.)

Jezikoslovne in zgodovinske reči.

Spisal P. Hicinger.

Četrti zvezek Kukuljevičevega „Arkiva za povjestnicu jugoslavensku“ je v „Novicah“ v lanskem letu stran 407 s pohvalo omenil že slavni naš Terstenjak. Nekatere reči se mi zdijo toliko tehtne za naše slovenske strani, da jih tukaj nekoliko več opišem, in zraven pridenem nekatere svoje misli in najdbe.

1. Prihod novih slovenskih rodov v naše kraje.

V načertu jugoslavenskih povestij do IX. stoletja slavni dr. Fr. Rački govori (str. 249) tudi od Slovincov, ki so proti koncu šestega veka se naselili iz novega razun Panonije v Noriku, Istri in Karnii. S preslavnim Šafařikom vred stavi on prihod teh Slovincov med leto 591 do 595. O tem naseljevanju Slovincov je bilo že mnogokrat govorjenje v „Novicah“, in kmalo se je stavilo v leto 334 pod imenom „Sarmatov limigantov“, kmalo v leto 550 ali nekoliko pozneje, v oziru na prestopanje slovenskih narodov čez Donavo. Dr. Rački dokazov za omenjeno dōbo ne naveduje, pa Šafařik se povračuje izrečno na pripovedi in liste tistih starih časov. Kaj tedaj obsegajo njegovi dokazi?

Kolikor pripovedujejo zgodovinarji Prokopi, Teofilakt, in drugi od prestopanja slovenskih narodov čez Donavo v koncu petega in skorej v celem šestem stoletju, (poprej namreč se imenujejo le unstran Donave), nam kaže same napade v Mezijo, Tracijo, Macedonijo in Dalmacijo; Panonija je le deloma zadeta, Norik, Karnija in Istrija celō ni imenovana sred silovitih navalov. Še le v letu 595 povē Pavel diakon od pervega boja med Slovinci in Bavarci, in papež Gregor v listih iz leta 599 in 600 govori od vstopanja Slovincov v Istro in Italijo. Prokopi, ki je pisal o gotiški vojski krog leta 552, tudi naveduje stanovavce teh dežel, ki so prebivali med jadranskim morjem in Donavo, in imenuje narpoprej Dalmacijo, Liburnijo in Istro, dalje Venete, te vse ob morji; nad njimi Siscijane in Svabe, dalje Karne in še Noričane, Panonce in Dake. Slovincov ne imenuje nikjer, razun če stari Sloveni tičijo v imenih Noričanov, Panoncov in Svabov, kar je pa treba dokazati od drugod. V gotiški vojski je le enkrat navedena slovenska četa, ki je prišla Belizarju v pomoč; Narsetu so bili le Longobardi v podporo. Ko so pa leta 568 Longobardi šli Italijo posedat, so sicer še razni narodi z njimi bili v družbi, pa Slovinci se ne berejo, razun če so v imenu Noričanov in Panoncov, toda, to so stari slovenski rodovi. (Procop. de bell. goth. l. I. II. III. Teofilakt l. VII. in Stritteri editione. Gregorii M. epist. l. VII. 9. X. 36. — Pauli diac. l. I. 27. l. IV. 7.)

Razun imenovanih dokazov se zamorejo še nekateri privzeti, ki dōbo, o kateri so prišli novi slovenski rodovi, še bolj natanko določijo. Kakor piše Prokopi, so krog leta 548 Franki se polastili dela Venecije, celō so za kralja Teodeberta razprosterli svojo oblast čez Norik in Panonijo, in so jo deržali še leta 590, kakor se kaže iz listov tiste dōbe. In kar posebno utegne tisto dōbo pojasniti, Franki so v več mestih tistih krajev postavili škofe svojega rodū, in to je še veljalo leta 590 ali 591; nasprot pa iz tistih mest zginejo vsakteri škofje, kakor naglo so novi slovenski rodovi se zemlje polastili; med drugimi Janez, panonski škof, pribeži leta 599 v Venecijo. Imenovane pa so mesta Avgusta, Bekonija in Tibur-

nija; Avgusta, menijo učeni, da je Augsburg; pa Tiburnija nam je znano staro mesto blizo Špitala na Koroškem; Bekonija pa ugibajo, da je Brennija ali Brevnija na Tiroljskem; pa menim, da je nar hitreje le Betovija ali Ptuj na Štajerskem. Tedaj v teh mestih so leta 590 ali 591 še Franki, in z njimi vred Bavarci; kar leta 595 pa se ima ondi bavarski Tasilo bojevati s Sloveni. Kaj more jasnejše kazati, da so Slovinci v te strani prišli med letama 591 ali 592 in 593? Še se dá to dokazovanje pojasniti z drugo prigodbo. Poprej so Sloveni, tudi še z Avari vred, le namerjali na južne dežele, Mezijo, Tracijo, Macedonijo; v letu 592 — 594 pa je oboje poleg Tise hudo natolkel bizantinski vojvoda Prisk. Ravno ta nesreča je utegnila Slovence prisiliti, da so se proti zahodu, skozi Panonijo v Norik, Karnijo in Istro zavalili. (Procop. l. III. 33. — Epistolae Theodeberti R. ad Justinianum Imp. apud Duchesne, episcoporum Venetiae ad Mauritium Imp. apud de Rubeis p. 272 — Gregorii M. ad Marinianum Rav. l. IX. 9. — Theophanes et Anastasius apud Stritter.)

(Dalje sledi.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

XXVIII.

Iz vélike cerkve se pride med klončniki na severni strani v neko vežo ali lopo, v kateri imajo latinci ali katoličani na levi ne velike, pa dobro ubrane orglje, na desni pa altar sv. Marije Magdalene. Iz te veže pelje nekoliko stopnic v majhno katoliško, Marii Devici posvečeno cerkev s tremi altarji. Na srednjem, ki naznanja kraj, kjer se je nek Jezus, Gospod naš, po svojem veličastnem ustajenju ljubeznjivi presveti Materi svoji prikazal, se hrani in moli neprenehoma presveto rešnje telo. — Na stranskem altarju pri uhodu pa stoji v temni, s precej gostim železnim omrežjem zaperti votlini ali globini kos stebra, h kateremu je bil Jezus privezan, ko so ga judje kruto bičali. Tega kosa se dotikajo z neko palico kristjani vseh vér, in vsak poljubi potem palico in se je s čelom dotakne. — Véliki petek pa je bila tērna votlina odperta in luč je gorela v nji, da se je zanimivi kos s kervjo Kristusovo posvečenega stebra lahko vidil; verni so poklekovali na altar, se ga z golo roko dotakniti in ga poljubiti. — Drugi kos tega stebra pa je odnesel o križanskih vojskah leta 1223 kardinal Colonna (Kolona) v Rim, kjer se v cerkvi svete Praksede hrani in pobožno časti.

Iz že omenjene veže je tudi vhod v sila ozko sakristijo — iz te pa v že tudi omenjeni mokrotni in nezdravi samostan frančiškanski, nad katerem stoji visoko na griču nekoliko turških pohištev in hlevov.

Od altarja svete Marije Magdalene, ki sem ga malo prej v misel vzel, in ki naznanja kraj, kjer se je Zveličar naš po svojem ustajenju ti spokorjeni grešnici ko vertnar prikazal, je po versti v polkrogu proti izhodu še mnogo poslednjim urom neskončno dobrotljivega in milostivega Odrēšenika posvečenih svetišč ali kapelic, ki so pri vsakdanjih slovesnih obhodih ali procesijah postaje.

Perva je neka tērna podzemeljska ali marveč v skalo vsekana jama, ki ji „ječa Jezusova“ pravijo, ker je mogel nek Jezus tū čakati, dokler niso vojaki na Golgotu pripravili in napravili, kar je bilo za križanje treba.

Dalje naprej je druga kapelica, kjer so nek vojaki Jezusa slekli in si oblačila njegove razdelili, za suknjo njegovo pa srečkali.

Od tod se gré nekoliko korakov bolj na desno; potem pa kakih 28 — 30 stopalnic nazdol, in se pride naj prej v kapelo in pred altar sv. Helene. Tū namreč je molila po-

Nato zavijejo pomaziljeno podobo križanega Odrešenika spet v rjuho, ter ga nesó, slovesni obhod napredovaje, pred Božji grob, in tû je sedmi poslednji ogovor v španjskem jeziku. Še mlad govornik je prav ganljivo govoril. Miloval pa je bolj Mater ko umorjenega Sina, razlagovaje, koliko je terpela, ko je gledala preljubega nedolžnega Sina na križ pribijati, na križu viseti in v grozovitih bolečinah dušo izdahniti; kako ojstro ji je meč serce presunil, ko so ji pozneje s križa snetega Sina mertvega v naročje dali itd. Vse, kar je govoril, mu je šlo resnično od serca — vês je bil ginjen, in je ganil globoko v serce vse poslušavce, dasiravno ga niso vsi razumeli. Enoglasno sem slišal terdití, da poslednji govor je bil najganljiviši.

Tû bi Ti serčno rad pridjal himne ali pesme, ki se pri vsakdanji procesii od postaje do postaje pojejo, in molitve, ki se na vsaki postaji molijo; pa ga nimam človeka, ki bi mi prelepe himne poslovenil — sam pa nimam pesniške žile, kakor Ti je znano. Res, da na Kranjskem je več takih mož, ki bi ta prevod izverstno napravili, pa nisem z nobenim toliko znan, da bi ga s tem težavnim tolmačenjem nadlegoval. *)

(Dalje sledí.)

Jezikoslovne in zgodovinske reči.

Spisal P. Hicinger.

1. Prihod novih slovenskih rodov v naše kraje.

(Dalje.)

Od kod pa so prišli ti novi slovenski naseljenci? Dr. Rački (str. 252) se ozira na Šafařika, ter pravi, da iz zatatranskih strani, in v dokaz naveduje imena narodov, ki so poleg letopisov starega Nestorja stanovali v tistih straneh, ki se pa po tem nahajajo tudi v Noriku in Panonii. Stodorani se kažejo krog mesta Štire, ki se v starih listinah imenuje „Steier in Stoder“; Suselci ali Susli na Lasnici v doljnem Štajerji, kjer stare listine znajo faro „Susenzeller“, opominjajo na Suselce ali Susole na litvanskih granicah; panonski Dudljebi okoli Blatnega jezera, kjer je bila kdaj krajina Dudleipa, kažejo na Dudljebe med Bugom in Štirom, ktere so si Avari leta 563 upokorili. Tudi ime Slovincov opominja na unstranske Slovjene, ki so poleg Nestorja prebivali krog jezera Ilmerja, ondi kjer se je postavil slaviti Novgorod. Misliti si je, da so s temi zatatranskimi Sloveni potegnile tudi nekatere plemena, ki so se pred nekterim časom že vselile bile v poddonavskih straneh. Tudi nekatere imena rek se strinjajo z zatatranskimi vodami; Sana ali Savina in Štira na Štajerskem opominjate na enake reki v Galiciji.

Razun tega pa se zamore še mnogo imen iz slovenske zemlje primerjati z imeni v zatatranskih in v poddonavskih deželah. (Primeri Nestorjeve letopise in Anastazja pri Stritteru). Poljani ali Buljani zatatranski opominjajo na Poljane na Kranjskem in na Bulje v Istri; Radimiči krog Radoma na Poljskem najdejo enake Radomlje in potok Radomljo na Kranjskem; Bjatiči zatatranski se morebiti strinjajo z Bitnjami na Kranjskem in z Vitanjami na Štajerskem; Vojnici v Poddonavji se dajo primeriti Vojniku (Hohenegg) na Štajerskem, Sakulati pa s Sokovo (Himmelsberg) na Koroškem, in Runčini s Rončino na Goriškem; Sjeverani na Diesni v Rusii, in na Donavi v jugu opominjajo zopet na Severin na kranjsko-horvaški meji. Med gorami in rekami se Javornik nahaja na Koroškem in na Kranjskem kot v Tatrah; Bele, Bistrice, Šujca so na Kranjskem in Koroškem, in Raba na Štajerskem, pa tudi v Galiciji in na Poljskem Bjala, Bistrica, Raba in Svica. Med kraji in mesti pa imamo Krakovo, Ternovo, Beč, Bo-

hinj na Kranjskem, Rogatec na Štajerskem, kot v Galiciji Krakov, Tarnov, Bječ, Bohinjo in Rohatin; celó naša bela Ljubljana se nahaja v poljskem Lublinu; in Moravče na Kranjskem se snidajo z reko Moravo v Serbii, če ne tudi z Moravo v zahodnem koncu tatranskega gorovja. Tako primerjanje bi se utegnulo še na mnogo strani pomnožiti.

2. Čakovci med jadranskim morjem in Savo.

O Čakovcih je govoril po Vuku v lanskim „Novicah“ (str. 370 in d.) gosp. Kobe; o njih govori tudi dr. Rački v Arkivu (str. 254). On pravi tedaj, da Čakovci so ostanjki tistih Slovincov, ki so z Avari vred v prvih letih sedmega veka Rimljane pognali iz Dalmacije, in Solin leta 630 razrušili; so se tedaj pred prihodom Horvatov in Serbov vselili med morjem in Savo. Njih jezik je nekako v sredi med horvaško-serbskim in med slovenskim; več različnost tega jezika naveduje dr. Rački, ki jih ni omenil Vuk. Povzamem jih tukaj. Čakovci govorijo sudac, sudoc, Horvatje in Serbi sudac; pón, vóna, bóha, sónce namesti pln ali poln, volna, bolha, solnce; suć, tuć, vuć, sóko, tóko, vóko namesti slić ali sleć, tlić, vlić, slkó ali slećejo, tlkó, slkó; ućenji, sedenji, enako Čehom, namesti ućenje, sedenje; rekol ali rekel, prišol, prišel, ko imajo Horvatje in Serbi rekao, prišao. Besede staroslovenske imajo Čakovci, ki so jih zgubili Horvatje in Serbi: jašč (voran), bujol (stultus, starosl. bujati, stulte agere), lobzati (cielovati), enja (starosl. ijnja, nunc), dil (dlja). Besed litvanskih nimajo, ki se pa nahajajo pri Horvatih in Serbih: veruga, horv. lanac; hudost, horv. pakost; piščeneć, horv. pile.

Mislím, da nekatere imenovanih različnost se nahajajo tudi med Slovenci sém ter tjé; na pr. v Bledu in Bohinji pravijo tudi tóčem, obóčem, boha, tost namesti tolčem, oblečem, bolha, tolst ali tovčem, obovčem, bovha, tovst, kakor govorijo drugod. Krog Šent-Vida pri Zatičini se sliši terdo peršel ali peršol, kozelc ali kozolc, ko drugod govorijo peršu ali prišev, kozuc ali kozevc. Morebiti bi ne bilo napčno, takošne enakosti in različnosti še dalje preiskovati; po njih bi se utegnila stara slovenska zgodovina tudi kaj več pojasniti. Omenjene so bile nekatere take posebnosti v besedah o Sarmatih limigantih in o imenu Kranje ali Krajne po gosp. Ravnikarji in Terstenjaku, in nekaj tudi po meni (v Novicah lanskim str. 198, 231 in 306).

(Dalje sledí.)

O Rojenicah še nekaj.

Ne verjel bi skorej človek, da so Rojenice, ki jih tudi Sojenice ali Sudjenice, Sujenice imenujejo, še vedno tako v živem spominu med ljudstvom. Že sem Vam za „Novice“ poslal štiri pripovedke, danes Vam imam že spet tri pripovedke, da jih razglasite kakor prinesek za slovensko basnoslovje. Varaždin ima blizo 10,000 duš, predmedstja so večidel obljudene s priprostimi Hrvati, ki govore po slovenje in znajo mnogo narodnih stvari, da človek, ki po takem poprašuje, marsikaj v priložnosti zve, če jih vé za pravo žilico prijati.

1. Tak je bil jeden bogec, pak dojde k jedni hiži, i pri oni hiži je baš žena rodila. On sedi na klopi pri peči, pak k stolu gledí. Na jen put dojdejo tri žene. Bile so čisto belo oblečene, imele so na glavi bele velike robce a okol vrata grole samih demantov zlata i srebra, lica bile so okrogloga, velekrasne žene kakti Vile. Išle so k stolu i sela je 'saka na jeden vogel, a bogec takajše stane od peči i sede k četrtomu voglu i posluša, kaj bodo se ove tri žene spominjale. Vezda veli jena soditi ovomu detetu s

*) Verli gosp. fajmošter Hicinger bodo napravili ta prevod, ki se bo pridjal že omenjenim posebnim bukvicam. Vred.

ne dobil; spominja tudi na pobožnega kralja Asa, ki je gerdo pohujšljivo Priapovo podobo, sramoto Izraelcov, ki so jo molili, pri njem razbil in sožgal, in — na kralja Ecehija in Jozija, ki sta po Asovem izgledu altarje molikov poderla in razdjala, molike pa pri Cedronu na ravno tistem mestu, kjer Asa Priapovo podobo — sožgala; spominja poslednjič na ljubeznivega Zveličarja, ki je čez-nj iz Betanije hodil. — Sedaj nima zanimivi potok v Jozafatovi dolini več kaplje vode, še pozimi o deževnem času ne, ker je dolina z rušo nekdanj večkrat razdjanega mesta precej visoko, pa ne preterdo nasuta, in ker se voda pod rahlo šaro lahko zgublja. Dalje od Jeruzalema proti jugu pa teče še, zlasti pozimi in o zgodnji spomladi, precej dereč po globoki strugi med skalovitimi, golimi, suhimi in sožganimi griči v mertvo morje, kjer se deževnica od oljske gore, od hriba Moria, od hriba pohujšanja, od hriba hudobnega sveta itd. v sila kamnito strugo steka.

Pa še zanimiviši spominiki se vidijo v ti dolini. Tù je namreč unikraj nekdanjega Cedrona kapela, ali če raji hočeš, cerkev Matere Božje z njenim grobom. To mi je bilo, po pravici reči, čisto novo, ker sem menil, da je prečista Devica v Efezu umerla. Ker se pa niso Efežčani nikdar ponašali in hvalili, da imajo grob Matere Božje med seboj, in ker nimamo o tem kar nobenega sporočila, rad verujem, da je ljubeznjiva mati Jezusova v Jeruzalemu umerla in tù v dolini „Jozafat“ pokopana bila. — Ta velika kapela je vsa pod zemljo, in se ne vidi, dokler se pred-njo ne pride, posebno ker nekoliko oljk okrog nje raste. Uhod v cerkev je na južni strani z velikimi vratmi, ki do strehe segajo. Nekdanj pa se je hodilo va-njo tudi od severne in zahodne strani, pa poslednja vhoda sta dan današnji zazidana, da se še ne pozná, kje sta ravno bila. Od zunaj se vidijo le vrata in streha. V temno cerkev, ki svetlobo le skozi vrata dobiva, peljejo lepe široke stopalnice s 47 stopnicami. Po sedem in dvajseti stopnici ima, kdor v cerkev gré, na desni neko stransko kapelico z dvema groboma, od katerih terdijo, da roditelja prečiste Device Marije, Joahim in Ana, v njima počivata; ravno nasproti na levi pa kapelico z grobom svetega Jožefa. Kako se pa to z resnico ujema, ne vém, ker so ti svetniki davno pred Marijo v Galileji umerli. Če so tedaj ti grobi res grobi omenjenih svetnikov, so jih mogli kristjani veliko pozneje sèm prenesti. — Od teh grobov je še dvajset stopnic doli v pravo cerkev. Tù je na desni tudi majhna kapelica z grobom Matere Božje, ki je v živo steno usekan in vès z nekim sivim marmorjem prevlečen in okinčen.

Tudi to cerkev so imeli nekdanj katoličani. O križanskih vojskah je bil ta imenitni spominek pod varstvom benediktinskih menihov, ki so pri cerkvi tudi samostan imeli. Al o padu kraljestva latinskega v Sirii je bil tudi samostan pogubljen in razdjan; pa Joana, kraljica napolitanska, ga je v letu 1363 z dovoljenjem sultana egiptovskega na lastne stroške spet sozidati dala in frančiškanom izročila, ki so neter do leta 1757 grob prečiste Device spodobno varovali in v cerkvi službo Božjo po latinskih obredih opravljali. V omenjenem letu pa so jih gerški in armenski razkoljniki pregnali in si cerkev prisvojili; katoliški samostan pa so tako razdjali, da se še kraj več ne pozná, na katerem je stal.

Le nekoliko korakov od te cerkve o podnožji oljske gore, pa vendar še na ravnem v dolini, sta še dva, kristjanom čez vse važna in draga spominka, namreč kraj, kjer je usmiljeni Jezus poslednji večer svojega življenja za nas revne grešnike kervavi pot potil, in pa vert Getsemani, in oba sta lastnina katoličanov. — Pervi spominek je neka majhna podzemeljska, skorej vsa v živo skalo vsekana votlina ali jama, ki so jo pobožni kristjani v cerkvico ali kapelo spremenili. Luč in svetlobo dobiva skozi nek predor v oboku, ki je z železnim omrežjem dobro zavarovan. Za altarjem je na živi skali napis v latinskem jeziku: „Hic factus est sudor ejus sicut guttae sanguinis decurrentis in

terram“ — „tù je postal pot njegov kakor kaplje kervi tekoče na zemljo.“ — O, kolika tuga in bridkost — kolike težave so mogle Jagnje Božje obhajati, da je kapal pot njegov kakor kervave srage na tla! O, koliko je terpel Sin Božji še pred — terpljenjem! Pa kdo zapopade terpljenje Gospodovo? — O Gospod, neskončno dobrotljivi in usmiljeni Jezus! daj milostljivo, da ne ostane bridko, strašno terpljenje Tvoje za-me brez vspeha in sadú, dasi-ravno ga nisem doslej premišljeval, kakor bi ga bil imel!

Od tega žalostnega spominka Kristusove tuge in žalosti je za lučaj dalje proti jugu vert Getsemani, v katerem je Jezus mnogokrat počival in molil; zakaj sveto pismo pravi: „Vedil je pa tudi Judež, ki ga je izdal, za kraj, kamor je Jezus s svojimi učenci pogostoma zahajal.“ Sam Bog vé kolikokrat je tù celo noč molil, in koliko noči je tù v milih serčnih zdihljeh za odrešenje hudobnega grešnega človeštva prečeval. Spomin na grozovito terpljenje Jezusovo, ki se je tù začelo, potare vsakega kristjana žive vere, da ostermi in da se mu perve hipe še verta oglelovati ne ljubi. — Vert pa je dan današnji veliko manjši, ko je o Kristusovem času bil, zakaj takrat je bil vert Getsemani neka pristava, in kraj, na katerem je Jezus molil in kervavi pot potil, in kraj, na katerem je Simon Peter z Jakobom in Janezom dremal in spaval, in pa tudi kraj, na katerem je osem ostalih aposteljnov čakalo, je spadal takrat v vert Getsemani, sedaj pa so ti trije kraji zunaj vertnega ozidja. Sedanji vert je le majhen, čveterovoglat, terdno obzidan prostor s prav nizkimi, od zunaj z železnimi plošami okovanimi vratmi pri jugo-izhodnem voglu. Verli frančiškani ga kaj skerbno in lepo gleštajo. Nasadili so va-nj nekoliko ciprés, babilonskih verb in veliko mnogoverstnih cvetlic, ki jih romarjem v spomin dajajo. Pa tudi osem starih, sila debelih oljk raste še na tem majhnem vertu. Vém, da gotovo niso tiste, pod katerimi je Gospod naš Jezus Kristus tolikokrat počival in se z aposteljni svojimi prijazno pogovarjal, zakaj ko je Tit Jeruzalem oblegoval, je bil dal vse drevje okrog mesta precej na široko posekati. Vendar te oljke v misel vzamem, ker so najberže iz korenik unih z Jezusovo nazočnostjo posvečenih pognale in zrastle, zakaj znano je, da oljkno drevje večkrat po sto in sto let iz korenik poganja in raste. Na vertu je tudi na nekakošnih, v vertno ozidje udelanih majolkastih ploščah zal križev pot, ki ga je dala neka španjska gospá napraviti.

(Dalje sledí.)

Jezikoslovne in zgodovinske reči.

Spisal P. Hicinger.

3. Starost pismenosti glagolske.

(Dalje.)

Prestavljen po J. M. se nahaja v „Arkivu“ (str. 111 in d.) sostavek J. Sreznjevskega „o pismenosti glagolskoj“, kateri ima veliko tehtnosti za staroslovenščino; nove najdbe so namreč zgodovino te pismenosti pojasnile prav obilno, kar naj se tukaj pové ob kratkem.

Dobrovski je stavil početke glagolskega pisanja v 13. stoletje; Kopitar v svojem „Glagolita Clozianus“ je dokazal, da ni mlajše od 11. stoletja, in da se je počelo v Dalmacii; prof. Preis je leto 1843 poleg rokopisa, ki se nahaja v pariški biblioteki po imenu „Abecedarium bulgaricum“, poterdil starost za 10. ali 11. stoletja, pa horvaško Primorje odločil za pravi dom glagolice; profesor Grigorovič je našel na Sveti gori (Mons Athos) dva glagolska rokopisa, ravno tako stara, kakor „Glagolita Clozianus“, ter zaterdil Bulgarijo za izvirno stran glagolskih čerk; in v poslednje leto 1847 je arhimandrit Porfiri na Sveti gori našel utemeljivni list Iverskega samostana od leta 982, v katerem je gosp. Georgi podpisan z glagolskimi čerkami.

Po vseh teh najdbah je vstalo tehtno vprašanje, je li glagolica starja ali cirilica?

Učeni Kopitar je terdil, da je glagolica slovenska abeceda, cirilica pa greškoslovenska, tedaj una neodvisno lahko starejša memo te. Prof. Preis tega ni dal veljati, marveč je skušal dokazati, da se je glagolsko pisanje pozneje izobrazilo po izgledu cirilovega. Prof. Grigorovič pa meni, da je pač glagolica starejša slovenska pisava, in da velika različnost med obojimi čerkami kaže poprej, da je cirilica v nekterih čerkah posnela glagolico; on pristavi celó, da poleg besed v nekterih rokopisih (Apostola iz XII. stoletja, in službe s. Metodja) se utegne sklepati, glagolico je znašel s. Ciril, in po tem glagolsko in greško pisanje v cirilico združil s. Metodi. Srežnjevski v poslednje šteje glagolico med novo vvedenje Bogomilov, po katerih je prišlo v horvaško Primorje. Kaj da meni slavni Šafařík v svojem „Pohled na pervovék hlaholskeho pismenictvi“, bo „Arkiv“ prinesel drugi pot.

Med tem sta izdala dr. Höfler in dr. Šafařík v Pragi spis pod naslovom „Glagolitische Fragmente“, in tu se pokaže nova, tehtna najdba glagolske pisave. V latinskem rokopisu listov nove zveze, ki se hranuje v nadškofskem arkivu v Prazi, sta namreč pridjana dva lista, pisana z glagolskimi čerkami, ki obsegata del cerkvenih molitev za velikonočni in binkoštni čas po greškem obredu. Učeni Šafařík sodi po podobšini, ki se kaže v začetku rokopisa, da je ta spominek kdaj bil lastina Szazavskega samostana v Hrudimskem krogu, kjer se je po naredbi českega vojvoda Břetislava od leta 1039 do 1096 služba Božja opravljala v slovenskem jeziku. Dalje sodi učeni mož po obliki pisave in po lastni berila, da glagolski spis ne more biti mlajši od leta 950, in da je utegnil biti prinešen iz Ogerskega, kjer je bilo od 10. do 12. stoletja mnogo greško-slovenskih samostanov. (Primeri tudi „Ginzel's Geschichte der Slavenapostel Cyrill und Method.“ Anhang II.). Ta najdba kaže, da je bila glagolska pisava nekđaj zadosti na široko rabljena, in da je po starosti kmalo spredaj pred tisto, ki se sploh imenuje cirilska. Dr. Ginzel v spred imenovanih bukvah (str. 36 in 131) sklepa iz več vzrokov, da je glagolica izvirna najdba s. Cirila, cirilica pa prav za prav početek bolgarskega škofa Klemenca, učenca s. Metodja, ker od tistega se piše, da je upeljal bolj razločno pisavo. Učeni mož se namreč opira na to, da po vseh okolišinah obred Božje službe, ki ga je rabil sv. Metodi, ni mogel biti greško-slovenski, temuč rimsko-slovenski, in da ravno rimsko-slovenski obred se nahaja od nekđaj, že od Metodjevega časa, v jadranskem Primorju, in da vse bukve tega obreda, kar se jih je našlo do slej, so pisane od kdaj z glagolico. Tehtno je tudi to, da sloveče evangeljske bukve, na ktere so francozki kralji prisegali o svojem kronanji v Remih (Rheims), so deloma pisane z glagolico, deloma s cirilico; bile so pa, kakor učeni možje dokazujejo, kdaj lastina Praškega samostana po imenu „Emavs“, kjer je cesar Karol IV. z apostoljskim dovoljenjem vpeljal leta 1346 Božjo službo po slovensko z dalmatinskimi minih. (Primeri „Ginzel's Geschichte der Slavenapostel Cyrill und Method“ str. 151).

Zastran glagolice je tehtno pomniti, kar piše Linhart v svoji zgodovini, da je bila do štirinajstega stoletja tudi na Kranjskem navadna, in da se sèm ter tjè nahajajo taki rokopisi, samo ne v arkivih nemških gospodov. Njegovo besedo poterdi kamen, ki ga je gosp. Dežman našel na vratih grajskega hrama v Vinici z letnico 1556 (Mitth. des hist. Vereins für Krain 1856 str. 48). Rajnki gospod Žemlja je v Retji, podružnici Hinske fare na Dolenskem, našel zvon z glagolskim napisom. (Illir. Bl. 1838, str. 22).

(Konec sledi.)

Kratkočasno berilo.

Boljarka.

(Dalje.)

Ravno ko sta lovca oditi hotla, pride v dvorano Nasta. Viditi gospôdo tako iznenada pred sabo, se prestraši tako, da ji sreberna posoda s kavo vred skoro z rok pade. Boljarjeva žena vse to dobro opazi, vendar ne besedice ne pregovori, ampak jeze se strese kot šiba, in serpo pogleda sobarico, malo da je z očmi ne prebode.

„A, ti si Nasta?“ — „reče prijazno boljar — „dobro si došla, da vtolažiš svojo gospó enmalo.“

V tem ji mladi boljar z roko pomigne, pa se oberne, in oba gresta svojo pot.

„Kaj češ ti tukaj?“ — vpraša Jelica svojo sobarico — ter skoči serdito izza mize.

„Prinesla sem vam kave, milostljiva gospá!“ — reče pohlevno Nasta.

Boljarka omolkne. Nasta postavi posodo na mizo in postoji enmalo pred gospó.

„No, kaj čakaš?“ — zagodernja boljarka.

„Vaš gospod mi je zapovedal, naj pri vas ostanem.“

„Moj mož?“ Dobro! No, vzemi delo v roke, pa se vsedi.“

Boljarka podpre glavo z obema rokama in sopet omolkne. Čez nekaj časa se ozre na deklico in zapazi, da se je k oknu okrenula, v tem pa vezilo z rok spustila.

Ravno ta čas so lovci iz dvorišča odjahali, in gotovo za njimi je Nasta tako zamaknjeno gledala; njene prazne roke in na pol odperte ustice so očitno kazale, da se je celo njeno življenje v oči preselilo. Sedaj je vidila boljarka, da temu mora biti pregrešna ljubezen uzrok; al ker nobene priče za to nima, je morala molčati in skriti svojo togoto. Ko pa vidi, da Nasta še zmiraj skoz odperto okno proti gojzdu gleda, kamor so lovci odjahali, se ne more več zderžati; začne jo kregati in zmerjati, da je vse prek letelo.

Izperva Nasta vse poterpežljivo poslušala in marsiktero gorko požrè. Naposled ji je pa vendar že preveč; začne gospej odgovarjati, tako dolgo, dokler ji boljarka ne ukaže, se pobrati iz sobe.

„Prederzna ta deklica ravná z manoj, kakor da bi bila Bog vé kaj“ — govori ljubosumna boljarka sama sebi. „To je tedaj njegova ljubica? Derži me za staro zaverženo stvar; o čakaj le še preden me spodrinese!“

Komaj na večer boljar domú pride, mu Jelica vse pové, kaj se je zgodilo, in ga neprenehoma nadlegova, naj to nesramnico iz grada spodí. Dmitar se je potegnil za mlado Erdeljko; pa čem bolj jo brani, tem bolj jo ona napada.

„Kaj mora nek to biti, da se ti za to dekle tako silno poteguješ?“ — vikne razkačena boljarka.

„Draga Jelica“ — odgovori boljar priljudno — „kaj ti je, da si tako silno razserdjena zavoljo te malenkosti?“

„O, malenkost! Se vé da! — odgovori boljarka, in malo je manjkalo, da se ni zarekla; pa se vendar spet umiri in reče: „Ako ti je ravno toliko na tem ležeče, da ona pri nas ostane, naj ti bo; nočem nič več govoriti; saj vse po tvoji termi biti mora.“

Vsak lahko previdi, da je boljarka to, da se je njeni mož za Nasto tako potegoval, za nezvestobo imela. Koliko je v strasti svoji terpela, ni moč popisati. Ker je vedila, da že cvetje njene mladosti odpada, je mislila, da nebode nikdar več njegove prejšne ljubezni si pridobila. Edino to je goreče želela, da se nad onimi zmašuje, ki so toliko sramote in žalosti na njo navalili. To sta bila Dmitar in Nasta.

Da bi se čas maševanja tem bolj pospešil, je začela prisluškovati; pri vsakih vratih je ušesa natezovala, da bi kaj sumljivega slišala. Vsako stopnjo Dmitrovo je skerbno opazovala, — al vse njeno prizadevanje bilo je zastonj;

spoda in učitelja svojega trikrat zaporedoma zatajil. — V naslednjih vojskah in nemirnih časih je bila cerkev ta poderta, pa kmali vnovič sozidana. Dolgo dolgo časa je bila lastnina katoličanov, poslednjič pa so razkoljniški Armenčani katoličane spodrinili in se cerkve polastili. Katoličanom so pa vendar pravico pustili, binkoštni pondeljek po latinskih običajih službo Božjo v nji opravljati v spomin prihoda svetega Duha nad aposteljne, ker ne morejo tega spomina v svetem večerjalsku obhajati, kjer je sveti Duh nad aposteljne prišel.

Razun omenjenih dveh poslopij je unanja polovica gore Sion popolnoma gola — veliko obširno polje, polno ruše starodavnega Jeruzalema. Prazno pa vendar ni to polje. Res da živih ljudi ni na njem; toliko več pa je mrtvih, zakaj tu imajo katoličani, ali kakor v teh krajih pravijo Latinci, Gerki, Armenčani, Kofti, Sirijani, protestanti — z eno besedo, vse kristjanske stranke, in še celo Mahomedovi verni lastne pokopališča, ki so pa vse, razun protestantskega, ki je obzidano, popolnoma odperete in nikakor zavarovane. Katoliško je obzidano le pri tleh za mejo, da jih ne morejo razkoljniki spodrivati, in da jih saj po smerti v miru pusté.

(Dalje sledí.)

Jezikoslovne in zgodovinske reči.

Spisal P. Hicinger.

(Konec.)

4. Krajna in Kranjski nadškof Andrej.

Za Krajno ali Kranjo se preganjamo, kakor da bi bila ena sama na svetu, pa jih je več. Dolenci imajo svojo Krajno, pa ne „suho Krajno“, ktere ondi nihče ne imenuje, ampak samo Krajno, kakor terdi rajni gospod Zemlja. Pa imajo tudi Dalmatinci svojo Krajno, namreč primorje med Neretvo in Cetinjo, kakor terdi dr. Rački („Arkiv“ stran 260); in imajo Arbanasi svojo Krajno med Skadarskim blatom in jadranskim morjem, kakor piše J. Kukuljevič („Arkiv“ stran 345), rekoč: „Grad Bar (drugač Antivari) u tako nazvanoj Krajini.“

Kaj bomo zdaj naredili s svojo Kranjo ali Krajno?

Jez ne rečem ne černe ne bele, ampak le to pristavim: Zdaj je rešeno vprašanje, ki se je pretresalo že v baselskih, dunajskih in ljubljanskih časnikih, tudi vlni v „Novicah“ (stran 310): Kdo je Andreas archiepiscopus Craniensis ali Crayniensis, ki se nahaja v listih papeža Siksta IV. do cesarja Friderika IV. leta 1478, s pristavkom: „orator tuus?“ Je Andrej, barski nadškof iz Krajine, ki je pobegnil pred Turci, ko se je Mahamed II., turški car, bojeval z Jurjem Skenderbegom, in je po tega smerti leta 1477 vzel Skadar, Drač in druge arbanaške gradove. Sprejel pa ga je cesar Friderik, kakor so se drugod tudi sprejemali ubogi pregnanci, in ga je rabil za svojega poslanca ali poročnika („orator“ je poročnik v cerkveni latinščini). Na Kranjskem pa sicer za tega nadškofa Andreja ni prostora nikjer. V Akvileji namreč je leta 1464—1471 namestoval Andrej škof Ferentinski, leta 1471—1491 je bil patriarh Marko I. Barbo kardinal; v Ljubljani je bil leta 1463 do 1488 Žigmund Lambergar, in v Terstu pa leta 1452 do 1487 škof Anton II. Goppo, in v Pičeni leta 1468 do 1490 škof Paskasi; za druge škofove pa Kranjska ne vé tisti čas, sploh pa za kacega svojega nadškofa ne do Michaela bar. Brigido.

O tej priliki smem potožiti, da zgodovina naše kranjske zemlje se nima še toliko boriti s temotami časov, marveč z zmotami, ki se po sili vrivajo va-njo. Tako se po vseh stranéh še piše: „Kranjska je bila združena s Koroško, dokler ni prišla pod Avstrijo.“ In vendar je bila večkrat združena z Istrijo in Furlanijo, kot s Korotanom. Enaka je, kar se tiče Solnograških škofov, tudi Cirila in Metodja;

Kranjska namreč je vedno spadala pod akvilejske patriarhe. Tudi čas luteranstva na Kranjskem ni toliko na dolgo razširjen, kakor se je terdilo doslej. In tako še mnogo; komaj bi kdo preiskoval, kako bo posiljene zmote poravnal, ko bi raji bolj temne strani pojasnoval, ali najdeno v red deval.

5. Stridon, rojstni kraj sv. Hieronima.

Med cerkvenimi učniki si Jugosloveni sploh smejo sv. Hieronima šteti za svojega; v teh stranéh je bil rojen, v teh stranéh je preživel svojo mladost v Akvileji, na té strani so tudi obernjeni mnogi njegovi listi, zlasti tudi dva v staro Emono. Rojen je bil v Stridonu, mestu, ki je bilo na meji med Dalmacijo in Panonijo. Samo: kje je bil ta Stridon? Istrijani ga devajo v svojo Zdrenjo, ki je blizo Opertega; Štajerci in Horvatje ga išejo v Stridonu v Medmurji, ker je tudi v njih sosesčini; Dalmatinci pa ga tudi ne dajo radi spod sebe, in kakor Farlati (Illyricum sacr. tom. I. stran 200) piše, ga stavijo nad izvirje Kerke. Vsakteri bi ga radi imeli za se. Kakor pa je med popisom bosanskih starin v „Arkivu“ (str. 153) omenjeno ob kratkem, ga Bosnaci tudi sebi prilastujejo, in pravijo, da je stal na mestu sedanjega Steržana; Steržan pa je kraj višje od Hlevna blizo Kupresa.

Rekel bi skoraj, da bi ta kraj pred utegnili biti stari Stridon, kakor vsakteri drugi. Rimskih starin namreč se po besedi „Arkiva“ ondi ne pogreša; nahajajo se grobi s kamni in napisi, in rimski denarji; in če se razvaline ne poznavaajo v posebni svetlobi, se mora pomniti, da je bilo mesto razdjano po Gotih. Kar pa lego tega kraja zadeva, je utegnili res prav biti na panonski in dalmatinski meji; ne more se to lahko terditi ne od istrijske Zdrenje, ne od medmurskega Stridova. Farlati na omenjenem mestu primerja, da bi Stridon utegnili biti Sidrona, ki je pri zemljopiscu Ptolomeji imenovana (lib. II, c. 17); in Sidrona, ki jo ta zemljopisec stavi pod 43 $\frac{1}{2}$ ^o daljave in 44 $\frac{1}{2}$ ^o širjave, zadeva ravno v tisto stran, in tudi imeni se strinjate zadosti dobro. Pa tudi sedanje ime Steržan ni preveč razločeno od starega Stridona, ktere ga kaže zmiraj bolj iskati v Dalmaciji, kakor pa v Istri ali Panonii; saj beseda sv. Hieronima, ki sicer ni zadosti jasna, vendar nar bolj sega na Dalmacijo.

Zdelo se mi je zadosti tehtno, omeniti to drobtinico iz „Arkiva“, in pristaviti nekoliko dokazov, ki se drugod nahajajo za to menitev, da je stari Stridon stal v sedanji Bosni.

Kratkočasno berilo.

Boljarka.

(Konec.)

Ljubosumnost je slepa. Boljarka ni pomislila, da njeni mož in sin ravno tisto ime imata, da oba jednako oblačilo nosita.

Mati je omedlela, ko je sina spoznala. Precej časa je terpelo, da se ni vedilo, je li živa ali mrtva. Ko si pa zopet nekoliko opomore, je kakor nora po tleh se kotala. Čez nekaj časa se toliko okrepča, da se strašnega uboja spomni. Sedaj pové možu, kako jo je ljubosumnost zapeljala, ter ga prosi, naj jo usmertí, da kaznuje hudodelstvo. Al smert bi bila končala vse bolečine v hipu. Dmitar s tem ni bil zadovoljen.

„Ne, ne!“ — reče on — „ti nisi tolike milosti vredna — ti moraš živeti, da vsaki dan umerješ tisučkrat; ti moraš živeti, da prekolneš vsaki dan uro svojega rojstva, ti bodeš živela, da delaš pokoro za tugo in nesrečo, ki si jo na me navalila.“

Boljar zapové, da se žena njegova v samotno sobo njegovega grada na kamnitni skali vsred Donave zapre. Razvaline tega grada, „Babaka“ imenovanega, se še dan današnji vidijo, Boljarka čisto sama, ločena od celega